

עלון שבועי נחלת שדה

חידושי תורה בדרך הדרוש
והאגדה על פרשת השבוע

מאת מחבר סדרת הספרים "נחלת שדה" על התורה והמועדים

ח' ה'שנ"א תשס"א א"ת י"ג סיון 451

לתגובות/הערות/דרשות והרצאות ניתן לפנות לטלפון – 050-4145482,

ניתן לקבל את העלון במייל etayba1@gmail.com

הנושא: טעם לאכילת מאכלי חלב בחג השבועות

מחמת כי להם יש הבל פה שאין בו חטא, לעומת עם ישראל שהבל פיהם יש בו חטא, אבל תינוקות של בית רבן יש להם גם הבל פה שאין בו חטא, ועל ידי כוחן של תינוקות של בית רבן ניצחו ישראל את המלאכים וקיבלו את התורה.

נמצא, כי בחג השבועות נתגלה מעלתן של ילדי ישראל, ובזכות זו ניצלה בתו של נחוניא חופר שיחין.

והנה על פי דברי המהרש"א שמעלתם של המלאכים על עם ישראל מחמת שהבל פיהם אין בו חטא. נראה לבאר בדרך חדשה את דברי הגמרא בשבת (פג): "אמר לו הקדוש ברוך הוא למשה: החזיר להן תשובה. אמר לפניו: רבונו של עולם, מתיירא אני שמא ישרפוני בהבל שבפיהם. אמר לו: אחוז בכסא כבודי וחזור להן תשובה."

והיינו, כי משה רבינו חשש "שמא ישרפוני בהבל שבפיהם", היינו שינצחו אותו בויכוח, מחמת שהבל פיהם אין בו חטא. על כך השיב לו הקב"ה: אחוז בכיסא כבודי והחזר להם 'תשובה' - כלומר ענה להם: שגם ישראל יש להם הבל פה שאין בו חטא, לפי שנתן לנו הקדוש ברוך הוא את מידת 'התשובה' - שגם אם חוטאים, הרי כשעושים תשובה נמחק הכל, ורמז לו: 'אחוז בכיסא כבודי' - כי גדולה תשובה המגעת עד כיסא הכבוד.

ולכן מידי שנה בשנה בחג השבועות אנו זוכים למחילת עוונות כדי שנזכה ל"הבל פה שאין בו חטא" ונהיה ראויים לקבל את התורה. וכדברי הירושלמי (ראש השנה פ"ג, ה"ח): אמר רב אידי: בכל הקרבנות כתיב "חטא" ובעצרת אין כתיב "חטא". אמר להן הקב"ה: מכיון שקבלתם עליכם עול תורה, מעלה אני עליכם כאילו לא חטאתם מימכם. ע"כ. ופירש בפני משה: בכל קרבנות מוספי רגלים כתיב "שעיר עיזים אחד חטאת לכפר", מלבד בעצרת. אמר להם הקב"ה: מכיון שקבלתם עליכם עול תורה שניתנה בעצרת להיות עמל ויגע בה, מעלה אני עליכם כאילו לא חטאתם מימכם ואין החטא נזכר לפני, לפי שהתורה מכפרת עליכם. עכ"ל.

ובספרי נחלת שדה (פרשת בראשית אות ח) הוכחנו כי בחג השבועות לא רק שזוכים למחילת עוונות אלא אף עוונותינו נהפכין לזכויות, ועל פי זה יש לתת טעם חדש למה שכתב הרמ"א (סימן תצ"ד סעיף ג') וז"ל: ונוהגין בכל מקום לאכול מאכלי חלב ביום ראשון של שבועות. יעו"ש טעמו בזה. ויש לומר כי "דם נעכר ונעשה חלב" (בכורות ו), והיינו בחג השבועות זוכים כי העבירות שנמשלו לדם, נעשין לזכויות – "חלב".

עוד יש לפרש באותה דרך של "דם נעכר ונעשה חלב", שכתב רש"י בזכריה (ד', ז') וז"ל: ויצר הרע מתהפך לטוב בזכות התורה. עכ"ל. וכתב החיד"א בספרו חומת אנך (משלי פ"ו כ"ה), וז"ל: וחקרתי אני, דמי שיש לו יראת שמים מבטל היצר הרע, וכן מי שיש לו ענוה אין סטרא אחרא שולטת עליו. ואמאי הקב"ה אמר בראתי יצה"ר בראתי לו תורה תבלין, דוקא תורה? ותירצתי אני בעניי, דיראה וענוה מועילים לבטל היצר הרע, אך לא יועילו לעשות היצר הרע טוב. אבל התורה מלבד שהיא מצלת הרע מועלת לעשות היצר הרע טוב. וזהו שאמר רבא בראתי ליצר הרע תורה תבלין.

הגמרא מסכת בבא קמא (נ.) מספרת: תנו רבנן, מעשה בבתו של נחוניא חופר שיחין שנפלה לבור גדול, באו והודיעו את רבי חנינא בן דוסא, שעה ראשונה אמר להם: שלום. שניה, אמר להם: שלום. שלישית, אמר להם: עלתה. אמרו לה: מי העלך? אמרה להם: זכר של רחלים (- אילו של יצחק, רש"י) נזדמן לי וזקן אחד (- אברהם, רש"י) מנהיגו. אמרו לו: נביא אתה? אמר להם: לא נביא אנכי ולא בן נביא אנכי, אלא כך אמרתי דבר שאותו צדיק מצטער בו יכשל בו זרעו.

וכתב על כך רבינו יוסף חיים ז"ע בספרו בן יהוידע וז"ל: 'שעה ראשונה, אמר להם שלום, שניה אמר להם שלום, שלישית אמר להם עלתה'. נ"ל בס"ד טעם לשלשה חלוקות אלו, כי אביה היה חופר בורות לצורך עולי רגלים, שהם שלש רגלים בשנה, וידוע מה שאמרו רז"ל נתנו לנו שלש רגלים כנגד שלשה אבות, שהחזיקו שלשה עמודים בעולם. תחילה בא אברהם אבינו וקיים עמוד גמילות חסדים, וכנגד זה ניתן לנו חג הסוכות, דעניינו הוא המשכת חסדים בסוכה ובלולב, ואחריו בא יצחק אבינו ע"ה ותיקן וקיים עמוד העבודה שנקעד ברצונו ושמתח לבבו על גבי המזבח, וכנגד זה ניתן לנו חג הפסח וכו'. ולאחריו בא יעקב אבינו ע"ה, ותיקן עמוד תורה, וכנגדו ניתן לנו חג השבועות, שהוא יום מתן תורה וחגה של תורה, ולכן שעה ראשונה אמר להם שלום, שיגין עליה זכות אביה מה שעשה לצורך חג הסוכות שהוא זכות אברהם אבינו ע"ה, אך לא תעלה בזכות זה, אלא שלום לה שלא תחנק, ובשעה שניה גם כן אמר להם שלום, שיגין עליה זכות אביה מה שעשה לצורך חג הפסח, שהוא כנגד עמוד העבודה שיגין עליה עמוד העבודה ולא תחנק, אלא שלום לה, ובשעה שלישית אמר להם עלתה, כי שעה זו היא כנגד חג השבועות, שהוא עמוד תורה, שמכריע את כולם, ולכן אמר להם עלתה, שנשלם הנס וניצולה ממש. ע"כ.

ובפשטות כוונת רבינו יוסף חיים שבתו של נחוניא חופר שיחין היתה זקוקה לזכותם של שלשת האבות ולכן לקח שלש שעות להצלתה. אולם נראה לומר כי כוונתו לומר, שהיתה זקוקה לזכותו של יעקב אבינו דייקא, האבא השלישי של עם ישראל, כי הוא יעמוד לה להצלה ולהגנה. מחמת שהוא כנגד עמוד התורה.

וזאת משום, אם נאמר שבתו של נחוניא חופר שיחין היתה עדיין בצעירותה, וכך נראה בפשטות, הרי שבחג השבועות מתגלה כוחן של ילדי ישראל, וזאת על פי הגמרא בשבת (פג): בשעה שעלה משה למרום, אמרו מלאכי השרת לפני הקדוש ברוך הוא: רבונו של עולם, מה לילוד אשה בינינו. אמר להן: לקבל תורה בא. אמרו לפניו: חמודה גנוזה שגנוזה לך תשע מאות ושבעים וארבעה דורות קודם שנברא העולם אתה מבקש ליתנה לבשר ודם, "מה אנוש כי תזכרנו ובן אדם כי תפקדנו ה' אדנינו מה אדיר שמך בכל הארץ אשר תנה הודך על השמים". עיי"ש.

והמהרש"א בחידושי אגדות (ד"ה חמדה) כתב, מה שנאמר (תהילים ח', ג') "מפי עוללים ויונקים יסדת עוז למען צורריך להשבית אויב ימתקח", דהכוונה כי מלאכי השרת יש להם מעלה על עם ישראל

כמו התבלין שמכשיר את האוכל לאכילה. עכ"ל. וכ"כ בפירושו לאבות דר"נ (כסא רחמים פרק ט"ז, ד"ה יצה"ר אין לו תקנה אלא בדברי תורה). עיי"ש.

ומטעם זה אנו אוכלים מאכלי חלב, לרמז כי "דם נעכר ונעשה חלב" ועל ידי סגולת לימוד התורה להפוך את יצר הרע לטוב.

ונראה לומר טעם נוסף לאכילת מאכלי חלב בחג השבועות, על פי המדרש תהילים (מזמור ח'): אמר להם הקב"ה, בכל שעה קטיגטין ביני ובין ישראל והלא אתם כשירדתם אצל אברהם אכלתם בשר בחלב, שנאמר (בראשית י"ח, ח') "ויקח חמאה וחלב ובן הבקר". ותינוק שלהם כשהוא בא מבית רבו ואמו נותנת לו פת ובשר וגבינה והוא אומר לה היום למדני רבי, (שמות לד, כו) "לא תבשל גדי בחלב אמו". לא מצאו לו מענה. באותה שעה אמר הקב"ה למשה, (שם, כז) כתב לך את הדברים האלה. עד שאין להם מענה ותשובה. ע"כ.

הרי לנו כי על ידי מצות איסור אכילת בשר וחלב זכו ישראל לנצח את המלאכים ולקבל את התורה, מטעם זה נהגו לאכול מאכלי חלב בחג השבועות כדי לעשות פעולה ניכרת שאנו מקיימים את הלאו של בשר בחלב, וזה במה שנוהגים לאכול מאכלי חלב ונוהרים בקניוח והדחה בין אכילה זו לאכילת בשר, משא"כ אם לא היינו אוכלים רק בשר בלבד כמו בשאר ימים טובים, לא היה ניכר בפועל שמירתן של ישראל באכילת בשר וחלב.

מנהג ישראל לקרוא וללמוד את מגילת רות בחג השבועות, מנהג זה מקורו במסכת סופרים והביא זאת הרמ"א להלכה בשם האבודרהם. האשכנזים נוהגים לברך על מגילת רות, אבל הספרדים, על פי דברי הבית יוסף בהלכות תשעה באב (א"ח סי' תקנט) בנדון קריאת מגילת אסתר: "העולם לא נהגו לברך כלל על שום מגילה חוץ ממגילת אסתר". הוא לא מביא סיבה מדוע אין מברכים על קריאת מגילת רות, קהלת ושיר השירים, אלא הסיבה שאין מברכים היא בגלל שכך מנהג העולם.

הפוסקים הביאו כמה טעמים למה קוראים מגילת רות בחג השבועות, הדרכי משה כתב שמגילת רות נקראת בשבועות, כי הסיפור המתואר במגילה התרחש במועד חג השבועות – בזמן הקציר.

המג"א (סימן ת"צ סק"ח) והמשנה ברורה (סק"ז) הביאו את דברי הילקוט שמעוני: "מה ענין רות אצל עצרת שנקראת בזמן מתן תורה, ללמדך שלא ניתנה תורה אלא על ידי יסורים ועוני".

החיד"א בספרו ברכי יוסף הביא בשם ספר שלמה חדשה: "שביום זה נולד דוד המלך, שהרי נפטר בעצרת (תוספות חגיגה יז), והקב"ה ממלא שנותיהן של צדיקים מיום ליום, ומגילת רות היא ייחוסו של דוד". וכ"כ הבכור שור (עמ"ס בבא בתרא דף יד:).

ונראה לומר טעם חדש על פי מה שכתב החיד"א (מערכת ג' אות ג') לפרש את מאמר חז"ל (יבמות כב:): "גר שנתגייר כקטן שנולד דמי". וזה לשונו: בחון לשון הזהב שאמרו גר שנתגייר ולא אמרו גוי שנתגייר, להורות כי זאת לפנים ממעמד הר סיני שקבלנו התורה, שם נמצא נפש הגר הזה הבא אחר זמן רב מאוד להתגייר. וכמו שאמרו חז"ל, דנפשות הגרים עמדו במעמד הר סיני, ונמצא שמאז הימים נפש זו עמדה ונשאת במעמד הנפלא של הר סיני, אלא דאישתהויי אשתהי עד הזמן הזה ושפיר אמרו: "גר שנתגייר". עכ"ל.

נמצא כי רות המואביה היתה אף היא במעמד הר סיני. ויש שהביאו לזה רמז יפה מהפסוק: "ויתיצבו בתחתית ההר" סופי תיבות רות. לכן קוראים מגילת רות ביום מתן תורה, כדי להורות שאף היא היתה במעמד הר סיני.

ועל פי זה יש לבאר מה שאומרת רות לנעמי: "באשר תמותי אמות", היינו, שכמו שנעמי היתה יחד עם שאר עם ישראל תחת הר סיני והקב"ה כפה עליהם הר כגיגית ואמר להם: "אם אתם מקבלים התורה מוטב ואם לאו שם תהא קבורתכם". כך גם רות היתה שם, וגם עליה כפו הר כגיגית ואיימו עליה שאם לא תקבל את התורה תמות שם.

ולפי זה יש לתת טעם חדש לאכילת מאכלי חלב בחג השבועות, דאיתא בפסיקתא רבתי (פיסקא מג - כי פקד ה' את חנה): "אמר רבי פנחס הכהן בן חמא בשם רבי חלקיה... והיו אומות העולם מביאים את בנייהם אצל שרה שתניק אותם... וכל גרים המתגיירים בעולם וכל יראי שמים שיש בעולם מן אותם שינקו מן חלב של שרה היו אם הבנים שמחה זו שרה".

ובאכילת מאכלי חלב ביום מתן תורה, באים לרמז על הגרים שהיו במתן תורה זכו לכך על ידי החלב שינקו משרה אמנו.

שבת לפני שבועות:

כתב בספ"ק בית אהרן: ובשבת זה צריך כל אחד לראות להכין עצמו לקבלת התורה, כי השבת הוא גדול מחג השבועות ואיך יהיה הכנה לו, רק מהשבת צריך להמשיך הארה גדולה להחג, ויראה כל אחד להכין עצמו בקדושה ובשמחה לקבלת התורה.

סגולת ג' ימי הגבלה:

כתב בספר מועד לכל חי (שם אות ה', ז' ט'): מה טוב שיטבול שלשה ימים קודם שבועות בכל יום כדי להיטהר בשלשת ימי ההגבלה לקראת מתן תורה, ובערב החג קודם הטבילה יגלח ראש וכו'.

כתב המשגיח הרב וולבה זצ"ל באגרתו: קיבלתי ממורי ורבי זצ"ל, כי שלושת ימי הגבלה הם סגולה: מי שלומד בהם בהתמדה רבה, ממש בלי ביטול תורה לרגע, שזוהי סגולה להצלחה לכל השנה בעליה בתורה, הוא אמר לי שזה כתוב בספרים הקדושים.

ערב שבועות:

כתב הגאון רבי חיים פאלאגי בספרו מועד לכל חי (סימן ח' סעיף ו') בשם ספר מעשה צדקה סגולה לערב חג השבועות וזה לשונו: ערב שבועות (והשנה ערב שבועות חל בשבת, לכן יעשה זאת ביום שישי) יפריש תשעים ואחת פרוטות, וישלים עד שיעור שני פעמים ב"ן (היינו מאה וארבע פרוטות – מטבעות של עשר אגורות יוצא עשרה שקלים וארבעים אגורות), ויתנם לתלמיד חכם עני ועניו, והוא תיקון לעוון אדם הראשון, ועוון העגל, ולפגם הברית, והוא סגולה לחשוכי בנים, ומקרב הגאולה.

ויש להסביר שבכח חג השבועות לסלק כל זוהמה, כשם שבמתן תורה נסתלקה מהם זוהמת הנחש, לכן בכח יום זה לסלק את זוהמת העגל, ו"עגל" בגימטריא 103, ואילו "נחמו" בגימטריא 104 ללמד, שעל ידי הכנעת טומאת העגל שחדרה בנו, נזכה לקרב הגאולה. וזה הרמז בנתינת 104 פרוטות לצדקה אשר על ידה זוכה לקרב הגאולה.

שבועות:

כתב הרה"ק רבי צדוק הכהן מלובלין זי"ע בספרו מחשבות חרוץ: ועל כן בשבועות זמן קבלת ב' התורות, שבכתב ושבע"פ, ועל ידי זה זוכין לבני ואפילו מי שהוא עקר בטבע או במזל שלא יכול להוליד, ע"ז אמר באברהם אבינו עליו השלום (בר"ר מד, יב) שהרימו למעלה מהשמים והמזלות, והיינו על ידי כח התורה שהוא למעלה מהשמש שהתחיל באברהם אבינו ע"ה, שממנו התחלת ב' אלפים תורה מהנפש אשר עשו בחרן כמו שכתוב בפ"ק דע"ז. ע"כ.

כתב רבינו האריז"ל בשעה"כ (דף פ"ט ע"א) וז"ל: ודע כי כל מי שלא ישן בלילה הזאת כלל אפילו רגע אחד ויהיה עוסק בתורה כל הלילה, מובטח לו שישלים שנתו, ולא יארע לו שום נזק בשנה ההיא וכמ"ש הרשב"י בזה"י"ק בהקדמת בראשית דף ט' ע"א וז"ל: דיפוק ההוא שתא בשלם. ולא עוד אלא שהוראת חיים האדם בשנה ההיא תלויה בענין זה כי אם לא ישן כלל ודאי שלא ימות בשנה ההיא, ודי בזה. עכ"ל.

כלומר האריז"ל הקדוש מבטיח לנו שלש הבטחות: א. חיים. ב. לא יארע לו כל נזק – שמירה. ג. הוראת חיי האדם – השפעות טובות. ועל ידי כך זוכה שאינו צריך לעבור דין שוב ביום ראש השנה.

וכך כותב רבי חיים פאלאגי זצוק"ל בספרו מועד לכל חי (סימן ח סעיף ט"ז): מי שאינו ישן בלילה הזאת יהיה לו לסימנא טבא דלא ינום ולא ישן מזלו ומובטח לו דישלים שנתו, וזוכה לבנים ובני בנים תלמידי חכמים, ועושה תיקון לשכינה, ומתקן פגם הראות. ע"כ יעו"ש המשך דבריו.

כתב בספר צרור החיים (הובא בספר בנין עולם פרק ט"ז): ויום זה של חג השבועות מסוגל לאיש הנלבב לבקש ולחנן על נפשו שתמצא חלקה הנחלק לה בסיני, ולכן לא נכתב זמן מתן תורה, כי זמנה בכל יום, וכמו שמשא רבינו ע"ה ובני ישראל השתדלו בקבלתה ונתנה להם, כן עתה המשתדל בחלקו להוציאו לפועל מוסרין אותו לו מן השמים, דיום זה של חג השבועות מסוגל טפי לזה.

העלון הוקדש לעילוי נשמת אברהם בן נעימה ז"ל